

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з

економічної теорії

на тему:

**“Результативність функціонування банківської системи
України”**

Студентки 2 курсу ОАБ-21 групи

Соколової О.О.

Науковий керівник

Доцент, к.е.н.

Хопчан В. М.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Тернопіль-2018

План

Вступ

1. Поняття, функції, структура банківської системи в Україні.

2. Оцінка результативності функціонування банківської системи України за 2013-2017рр.

3. Проблеми та напрями підвищення результативності функціонування банківської системи України.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
1. Поняття,функції,структура банківської системи в Україні.....	6
2. Оцінка результативності функціонування банківської системи України за 2013-2017рр.....	9
3. Проблеми та напрями підвищення результативності функціонування банківської системи України.....	14
Висновки	18
Список використаної літератури	20

Вступ

Актуальність теми дослідження. Банківська сфера країни має визначальний вплив на розвиток національної економіки. У сучасних умовах фінансові послуги стали важливою передумовою для сталого економічного зростання національної економіки. Банківська діяльність є інструментом грошово-кредитного регулювання, який забезпечує раціональне використання грошових ресурсів. В умовах перехідної економіки, банківська система ще не реалізувала усі свої можливості. Банки, які не можуть пристосуватись до нових економічних умов, зникають. Тому забезпечення стабільності банківської системи, удосконалення її стратегії є першочерговим завданням кожної країни. З швидким посиленням глобалізаційних процесів у банківській сфері виникає дедалі проблем, які необхідно усунути, запропонувати подальші рекомендації, щоб забезпечити стабільне функціонування економіки.

Значний внесок у дослідження стану банківської системи України зробило багато провідних вчених, таких як Ж.В. Гарбар, [2] Ю.О. Холодна [13], М.Б. Колісник [8], Л.Ю. Жам [8] та інші.

Метою курсової роботи є аналіз діяльності банківської системи України та пошук шляхів її вдосконалення. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

- визначити теоретичні засади банківської системи та її функціональне призначення;
- порівняти показники функціонування банківського сектору України, (2011-2016 рр.);
- визначити основні проблеми банківської сфери України, причини їх виникнення, шляхи вирішення та перспективи розвитку.

Об'єктом дослідження є банківська система України, як складова національної економіки.

Предметом дослідження є теоретичні і практичні аспекти розвитку, становлення та функціонування банківської діяльності України, її порівняння за 2011-2016 рр.

1. Поняття, функції, структура банківської системи в Україні.

В ринкових умовах з банківської справою стикаються майже всі члени суспільства. Це пов'язано з тим, що банки управляють системою платежів і розрахунків. Банківська система є саме тією сферою економіки яка відображає всі позитивні і негативні явища та процеси в національній економіці.

Банківська система – це сукупність різних видів банків та інших кредитних установ, інститутів, у їх взаємозв'язку, яка існує в тій чи іншій країні в певний історичний період і функціонує в межах єдиного фінансового механізму; складова частина кредитної системи [6 с.27].

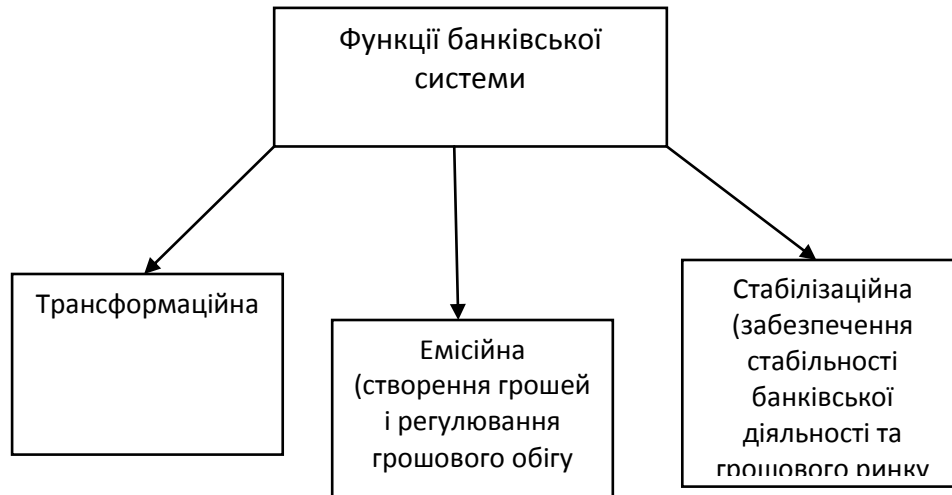
Діяльність банківської системи визначена такими основними завданнями:

- забезпечення стабільної та надійної діяльності окремих банків, а також банківської системи загалом, щоб забезпечити необхідною кількістю грошей оборот ВВП;
- контроль за діяльністю банківської системи.

Умовами функціонування банківської системи є:

- достатня кількість у країні діючих банків і кредитних установ;
- наявність Центрального Банку;
- існування поряд з Центральним Банком найрізноманітніших комерційних банків, які охоплюють усі сфери національної економіки і зовнішньоекономічні зв'язки, здійснюють широкий діапазон банківських операцій та фінансових послуг;
- діяльність банків та кредитних установ, які не обмежуються акумуляцією і розподілом коштів підприємств, організацій, а сприяють накопиченню капіталу, активно втручаються в усі сфери економіки [9]

Банківська система, як важлива складова економічного життя кожної країни виконує три основні функції, зокрема **трансформаційну, емісійну та стабілізаційну**, що представлено на рис. 1.

Рис.1 Функції банківської системи*

*Джерело:[2 с.34].

Трансформаційна функція, полягає в тому, що банки, мобілізуючи вільні кошти одних суб'єктів господарювання і передаючи їх іншим, мають можливість змінювати (трансформувати) величину й строки грошових капіталів та фінансові ризики [с.34].

Функція створення грошей і регулювання грошової обігу, полягає в тому, що банки оперативнo змінюють масу грошей в обігу, збільшуючи або зменшуючи її відповідно до зміни попиту на гроші [4 с.299].

Крім зазначених функцій, банківська система також виконує стабілізаційну функцію, тобто забезпечення сталості банківської діяльності та грошового ринку. Оскільки для банківської діяльності характерна висока ризикованість, і банки працюють в умовах постійної і підвищеної загрози втрати грошей та банкрутства, боротьба з ризиками є важливим завданням не лише окремих банків, а й усієї банківської системи [5 с.17].

Банківська система виконує ряд провідних функцій в економіці будь-якої країни, неналежне виконання хоча б однієї з них може призвести до досить негативних наслідків.

Розрізняють загальні і специфічні риси банківської системи, які характеризують її загальносистемні якості, а також відображають особливості банківської діяльності.

Серед загальних особливостей банківської системи виділяють :

- поєднання багатьох однотипних елементів. Такими елементами є банки, головною метою діяльності яких є отримання прибутку;
- динамічність, яка визначає банківську систему як систему, що повинна постійно змінюватись і вдосконалюватись відповідно до нових умов ринкової економіки;
- закритість пояснюється тим, що банківські установи концентрують свою увагу на специфічну діяльність, що пов'язана з грошовою сферою.;
- саморегуляція, тобто, за умови, що один з банків збанкрутував, то інші банки просто займають його місце [5].

Крім загальних рис виділяють специфічні особливості банківської системи:

- Дворівнева структура банківської системи.
- Поєднання високого рівня централізації з повною незалежністю координації діяльності кожного з банків та відповідальності за кінцеві результати.
- Регулювання діяльності банків та всієї банківської системи загалом центральним банком.
- Наявність інфраструктури, яка забезпечує ефективне функціонування банків та їх взаємодію [6].

Отже, банківська система – це специфічна структура, що забезпечує своїми методами та інструментами функціонування грошового ринку та економіки в цілому.

2. Оцінка результативності функціонування банківської системи України за 2013-2017рр.

У сучасних умовах для стабілізації фінансово-економічної ситуації в країні необхідна ефективно функціонуюча, надійна та розвинена банківська система. Стабільне функціонування банківської системи є необхідною умовою для стійкого економічного розвитку в довгостроковій перспективі. З метою забезпечення ефективного функціонування банківської системи України необхідно дослідити особливості сучасного стану та визначити перспективи її розвитку з урахуванням зарубіжного, досвіду. Необхідним є об'єктивний аналіз тенденцій розвитку банківських систем України. Специфіка діяльності банків в Україні проявляється безумовно в результативності їх функціонування. Усе це зумовлює актуальність розроблення заходів, спрямованих на реформування банківської системи з огляду на сучасний стан та євроінтеграційні напрямки розвитку економіки України..

Питанням розвитку та функціонування банківської системи України присвячені праці О. В. Дзюблюка, М. Г. Дмитренка, В. І. Міщенко, А. В. Шаповалова та ін. Водночас питання заходів, спрямованих на реформування банківської системи з огляду на фінансово-економічну кризу та євроінтеграційні напрями розвитку економіки України з метою запобігання ризикам потребують подальшого дослідження.

Україна вступила в найвідповідальнішу і найскладнішу стадію здійснення реформ – період, який супроводжується масовими банкрутствами банків, інфляцією, девальвацією національної грошової одиниці, безробіттям та ін. Тому важко переоцінити в цій ситуації значення вітчизняної банківської системи загалом і кожної банківської установи зокрема.

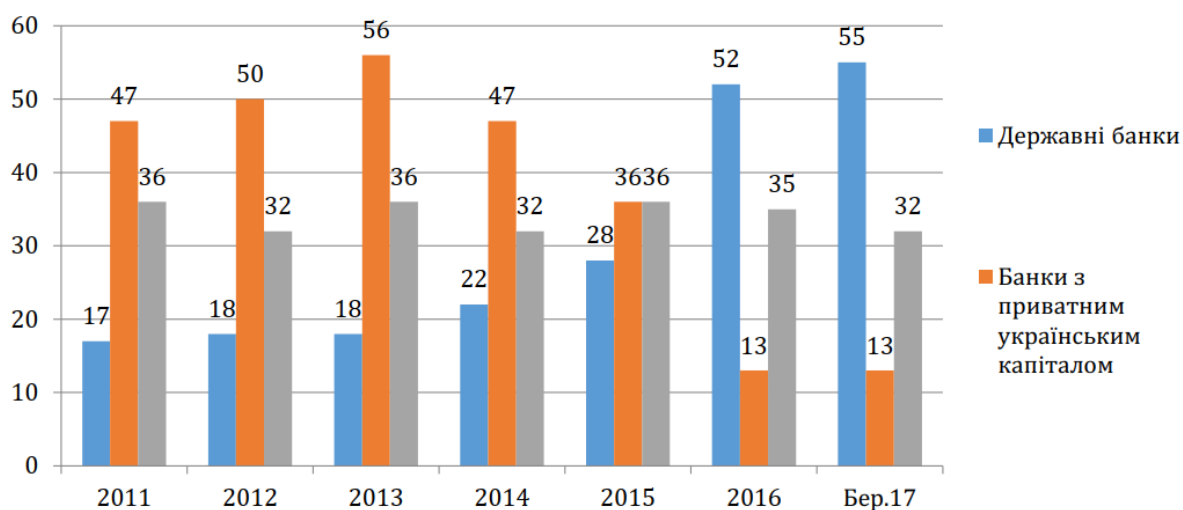
Розвиток банківської системи в Україні, забезпечення на ділі її ефективної підтримки з боку держави – одне з пріоритетних завдань економічної політики на сучасному етапі фінансово-економічної кризи та європейської інтеграції. За 2009-2017 роках в Україні кількість банків, які

мають ліцензію Національного банку України, скоротилася вдвічі, зі 182 у 2009 році до 91 на 1 вересня 2017 року (табл. 1)

Таблиця 1. Кількість банків, які мають банківську ліцензію, та з іноземним капіталом в Україні у 2009-2017 роках

№ з/п	Назва показника	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	01.09.2017 р.
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	182	176	176	175	179	162	119	99	91
2.	З них банки з іноземним капіталом	51	55	53	53	49	51	41	41	39
3	У тому числі зі 100 % іноземним капіталом	18	20	22	22	19	19	18	18	18

*Складено за [Офіційний сайт Національного банку України]

Рис. 2. Зміна структури власності активів банківської системи України протягом 2011-2017 рр. [1, с. 7; 2, с. 7; 7]

У 2015-2016 роках у структурі банківського сектора знову спостерігалася збільшення частки активів, які контролюються вітчизняними інвесторами, з 41,0 % на кінець 2015 року (в результаті поглинання (придбання контролю над) Alior Bank SA групою PZU SA) до 43,4 % наприкінці 2016 року (див. табл. 2, рис. 2) [10, с. 20; 11, с. 19].

Наприкінці 2016 року вітчизняні інвестори контролювали 12 комерційних банків та всі кооперативні банки (Казначейство держави контролювало 5 комерційних банків), а іноземні інвестори – 24 комерційні банки та всі філії кредитних установ (контрольні пакети акцій належали

інвесторам з 18 країн, при цьому домінуючу роль відігравали інвестори з Німеччини (10,7 %), Італії (10,4 %) та Іспанії (8,8 %) [11, с. 19].

Таким чином, в Україні, як і в інших країнах Центральної та Східної Європи, більшість капіталу банків належить зарубіжним інвесторам [8, с. 113].

У США, Японії, Швеції та в інших країнах, частка іноземного капіталу у банківській системі становить від 0 до 7 % [4, с. 106].

Діяльність банків України протягом 2012-2013 років характеризувалася ефективністю діяльності. Так прибуток по системі банків за 2012 рік становив 4899 млн грн, а за 2013 рік – 1436 млн грн. У 2012-2013 роках банками України було досягнуто додатного рівня рентабельності активів відповідно 0,45 %, 0,12 % та рентабельності капіталу – 3,03 %, 0,81 % (табл. 3).

Таблиця 3. Результати діяльності банків України за 2010-2016 роки
(млн грн)

№ з/п	Назва показника	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	01.09.2017 р.
1.	Резерви за активними операціями банків	148839	157907	141319	131252	204931	321303	484383	475565
2.	Доходи	136848	142778	150449	168888	210201	199193	190691	119747
3.	Витрати	149875	150486	145550	167452	263167	265793	350078	119747
4.	Результат діяльності	-13027	-7708	4899	1436	-52966	-66600	-159388	3429
5.	Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46	-12,60	0,41
6.	Рентабельність капіталу, %	-10,19	-3,64	3,03	0,81	-30,46	-51,91	-116,74	3,51

*Складено за [Офіційний сайт Національного банку України]

Діяльність банківського сектору у 2009-2011, 2014-2016 роках була збитковою. Так за 2014 рік збиток банківського сектору становив 52966 млн грн, а за 2015 рік – уже 66600 млн грн. Фінансовий результат банківської системи України за 2016 рік є від’ємною величиною і складає 159388 млн грн, що є найгіршим показником за всі роки спостереження (див. табл. 3). У 2016 році доходи українських банків склали 190691 млн грн, тоді як витрати

– 350078 млн грн. Основну частку доходів становлять відсоткові доходи – 117547 млн грн, або 78,1 % загального обсягу. Таку структуру, на нашу думку, необхідно змінити на користь комісійних доходів, які у 2016 році склали 21161 млн грн, або 14,1 % [7].

У 2017 році фінансові результати банків покращилися. За вісім місяців 2017 року банки отримали чистий прибуток у розмірі 3429 млн грн (див. табл. 3).

Від’ємний фінансовий результат банківської системи України за підсумками 2014-2016 зумовлений насамперед погіршенням якості активів банків, що зумовлює необхідність подальшого доформування резервів. Так обсяг сформованих резервів за підсумками 2016 року у зіставленні з підсумками 2015 року збільшився на 163080 млн грн, або на 50,8 %, та станом на 1 січня 2017 року складає 484383 млн грн (див. табл. 3).

Враховуючи значну питому вагу кредитів в іноземній валюті в клієнтському кредитному портфелі банків і деяке погіршення якості обслуговування позичальниками кредитів, цілком припустимо, що банки будуть вимушені доформувати резерви, що негативно впливатиме як на показники доходності, так і на рівень капіталізації банківської системи України [1,с. 21]. Продовження зростання резервів за кредитними вкладеннями без випереджального нарощення власного капіталу і кредитного портфеля є стримувальними чинниками розвитку банківської системи України. Основною причиною збиткової та неефективної діяльності банків України є різке погіршення якості кредитного портфеля через неспроможність багатьох позичальників повертати свої кредити та сплачувати відсотки, що обумовило високі відрахування в резерви за активними операціями. Так у 2015 році тривала тенденція до підвищення частки задовненої заборгованості за кредитами, яка станом на 1 січня 2016 року становила 22,1 % суми наданих кредитів.

За січень-липень 2016 року частка задовнених кредитів зросла ще на 4,0 % до 26,1 % (рис. 4). Значне визнання банками недіючих кредитів

відбулося у I кварталі 2016 року та у грудні після націоналізації «Приватбанку». Частка недіючих кредитів зросла до 30,5 % (див. рис. 3) [5, с. 5]. «Приватбанк» та приватні банки у другому кварталі 2017 року погіршили оцінку якості кредитів. Частка непрацюючих кредитів банківського сектору загалом зросла до 57,7 % [6, с. 5].

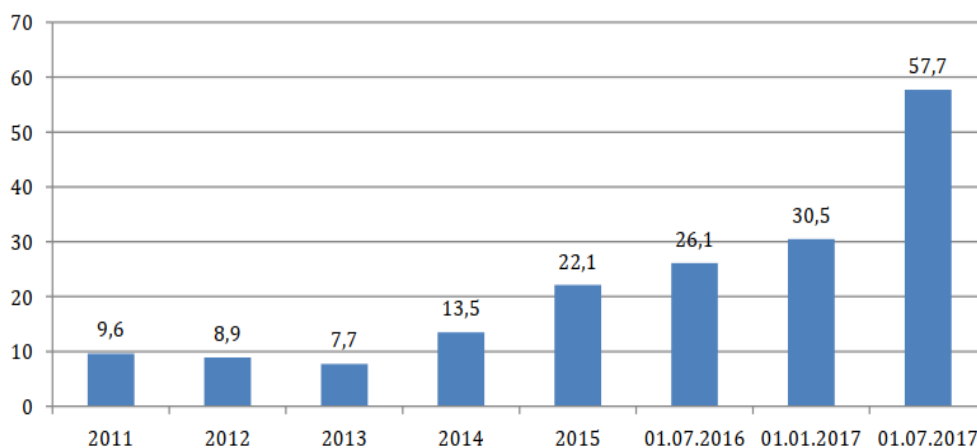

Рис. 4. Динаміка частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів у 2011-2016 роках, % [7]

Наприкінці 2016 року всі комерційні банки мали мінімальний початковий капітал у розмірі 5 мільйонів євро. З іншого боку, у випадку з кооперативними банками, чотири банки не відповідали мінімальним вимогам у цьому відношенні, які встановлюються в розмірі 1 млн євро [11, с. 22].

Незважаючи на ліквідацію окремих банків та збиткову і неефективну діяльність, з огляду на значні обсяги докапіталізації низки банківських установ та усунення з порядку розрахунку статистичних показників Національного банку України банків, визнаних неплатоспроможними, власного капіталу банківської системи України протягом 2016 року збільшився на 3,0 млрд злотих (20071 млн грн), або на 19,4 %, та станом на 1 січня 2017 року складає 18,5 млрд злотих (123784 млн грн) (див. табл. 7). Відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність», мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації банку не може бути меншим ніж 500 млн грн [7]

Для вже діючих банків, статутний капітал яких не відповідає зазначеному, Національний банк України розробив графік поступового приведення його обсягу відповідно до вимог. Згідно із затвердженим

графіком збільшення мінімального статутного капіталу, до 11 липня 2017 року українські банки мають зареєструвати статутний капітал, не менший за 200 млн грн [2, с. 16.] Враховуючи, що не всі банківські установи зможуть виконати графік підвищення обсягу статутного капіталу, варто очікувати, що частина банківських установ прийме рішення про об'єднання з іншими гравцями на ринку або про припинення діяльності та ліквідацію. Так за підсумком 2016 року кількість банків, обсяг статутного капіталу яких менший за цю позначку, складає 44 [2, с. 16.]

Тому проблема підвищення рівня капіталізації банків України, зокрема малих, як одна з передумов їхньої фінансової стійкості та надійності, залишається надзвичайно актуальною.

3. Проблеми та напрями підвищення результативності функціонування банківської системи України.

При розгляді банківського сектору національної економіки України слід зазначити, дедалі більше зростає кількість банків, які знаходяться в режимі ліквідації, що свідчить про необхідність виявлення проблем банківського сектору, який знижує ефективність його складових.

Банківська система як цілеспрямована система буде ефективною за умови, що її цілі:

- динамічно розвиваються і враховують вимоги, що висуваються як з боку суспільства, у тому числі контрагентів та клієнтів, так і з боку самої системи (наприклад, введення нових послуг для задоволення потреб клієнтів);
- відповідають сутнісним характеристикам системи і відбивають зовнішні та внутрішні умови її функціонування;
- враховують довговічність функціонування банківської системи;
- досягаються засобами, що забезпечують оптимальне співвідношення витрат [1].

Розвиток банківського сектору національної економіки України гальмується за рахунок проблем які є в самій банківській системі.

Перед українською системою постала ціла низка проблем, основними з яких є такі:

- низький рівень конкурентоспроможності банківського сектору;
- низька якість надання послуг за їх високої вартості;
- недостатній рівень капіталізації.

Вирішення зазначених проблем, що стримують розвиток банківського сектору України, забезпечить його стабільність та ефективне функціонування економіки загалом [12].

Слід зазначити, що нині недостатньо приділяється уваги проблемам управління розвитком банківської системи як системи в цілому. Основною

функцією Національного банку України, відповідно до ст. 99 Конституції України, є забезпечення стабільності грошової одиниці. Фактично, розвитком банківської системи, крім неї самої, ніхто не займається. Основна увага Національного банку України зосереджена на реалізації грошово-кредитної політики, на оперативному управлінні діяльністю банків шляхом ужиття заходів регулятивного впливу та здійснення банківського нагляду. Свідченням цього є відсутність НБУ структурного підрозділу, який би предметно займався виключно проблемами розвитку банківської системи [2].

Україна стикається з поєднанням напруженої ситуації з ліквідністю на міжбанківському ринку, різким зниженням вартості активів, дефіцитом кредитних ресурсів і уповільненням економічного зростання.

Подальший розвиток банківської системи неможливий за відсутності використання міжнародного досвіду ведення банківської справи, впровадження сучасних банківських та інформаційних технологій, розширення і вдосконалення банківських послуг [5].

Тому, основними перспективами подальшого розвитку банківської системи України є:

- посилення національної економічної безпеки, тобто захист національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечення незалежності національної економіки, її стабільність і стійкість, надання можливості для динамічного розвитку та постійного вдосконалення;
- залучення оптимального обсягу іноземних інвестицій до банківського сектора України, що дозволить: 1) пришвидшити процеси розвитку фінансових ринків, розширити кількість та якість банківських послуг; 2) впроваджувати інноваційні технології, нові методи ведення банківського бізнесу; 3) здійснювати міжнародні фінансові операції; 4) посилити конкуренцію на ринку банківських послуг та здешевити вартість банківських послуг;

- пошук шляхів вдосконалення банківського сектора з урахуванням світової практики, застосування міжнародних стандартів;
- посилення ролі державних банків у банківському секторі;
- встановлення оптимальних пропорцій між приватними, державними та іноземними банками;
- розробка системи заходів щодо консолідації банківського сектора України, що сприятиме посиленню фінансової стійкості та конкурентоспроможності банківських установ України;
- підвищення ефективності державного регулювання банківського сектора, щоб забезпечити стабільність роботи банків та зберегти довіру до банківської системи загалом;
- спростити порядок реєстрації та встановлення пільгових економічних нормативів для регіональних та кооперативних банків;
- розробка системи контролю за банківськими об'єднаннями, що сприятиме оптимізації банківських ризиків та запобігатиме виникненню системних фінансових криз;
- розробка системи підтримки банківського сектору для усунення негативних тенденцій, тобто надання реальної фінансової допомоги тим банківським установам, які її потребують ;
- забезпечення інноваційного розвитку банківського сектора, що проявляється в структурному вдосконаленні банківської системи, який відбувається за рахунок використання нових знань для підвищення якості банківських послуг, рівня захисту банківської інформації, підвищення конкурентоспроможності банків і банківської системи загалом.

Висновок

Під час дослідження даного питання було розглянуто сукупність заходів, шляхів та напрямів удосконалення банківської системи України, для того, щоб попередити розвиток дестабілізуючих тенденцій і створити передумови для економічної стійкості і стабільного розвитку банківської системи загалом, орієнтуючись на довготривалу перспективу. Ці заходи повинні здійснювати з урахуванням зарубіжного досвіду і тенденцій розвитку зарубіжних банківських систем.

Зважаючи на проведений аналіз сучасного стану банківської діяльності України, можна сформулювати такі висновки:

1. Банківська діяльність- це не сукупність багатьох окремих банків, а специфічна економічна та організаційно- правова структурою, що забезпечує своїми основними методами та інструментами функціонування грошового ринку та економіки в цілому

2. Протягом 2011-2016 рр. банківська система Україна зазнала значних змін. Це проявилось у зростанні активів, капіталу, обсягу наданих кредитів та відкритих депозитів у докризовий період. У кризовий період відбувся швидкий спад даних показників, внаслідок порушення фінансової стійкості.

3. На розвиток банківської системи України значний вплив має політична та економічна ситуація як в Україні, так і в світі. Існує чимало проблем у цій сфері національної економіки, які пов'язані насамперед з ліквідністю та прибутковістю банківських установ, що значно обмежує можливості банків щодо інвестування коштів в певні галузі економіки, а також перешкоджає безперервному перебігу відтворювальних процесів банківських установ. Позитивним явищем у розвитку банківського сектору стала наявність іноземного капіталу, який дає змогу акумулювати вільні активи за ціною нижчою ринкової в Україні та видавати кредити на розвиток економіки та поточне споживання.

Отже, для забезпечення ефективності функціонування банківської

системи необхідно провести чимало реформативних заходів як і окремо банківської системи так і всієї економіки.

Список використаної літератури

1. Брегеда О.А. Тенденції розвитку світової та вітчизняної банківських систем / О.А. Брегеда, С.М. Савлук // Ринок фінансових послуг. – 2010. – № 4. – С. 27-34.
2. Гарбар Ж.В. Актуальні проблеми становлення та розвитку банківської системи України / Ж.В. Гарбар // Банківська система в умовах трансформації фінансового ринку: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. 21-23 травня 2013 року. Київський національний торговельно-економічний університет. - 2013. - С. 149.
3. Гошовський Т.Р., Фурдичко Л.Є. Сучасне становище банківської системи України // Youngscientist – 2016 - №11(38) – с.576-577.
4. Банківська система України в європейському контексті: генезис, структура, конкурентний потенціал: монографія, за ред. Р. Ф. Пустовійта. - К.: УБС НБУ, 2009. - 399 с.
5. Банківська система: підручник/ [М.І.Крупка, Є.М.Андрущак, Н.Г.Тайтра та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І.Крупки. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – с.17.
6. Банківська система: навчально-методичний посібник/ Андрєєва О.В. – К.: ДЕДУТ, 2015. – с.10-11.
7. Банківський нагляд: Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
8. Жам Л.Ю. Дослідження та аналіз стану банківської системи України/ О.Ю.Жам, Р.Г.Крутинь// Проблеми підвищення ефективності інфраструктури . – 2015. – Вип.40. – с.45-50.
9. Кириченко О. Банківський менеджмент/ Кириченко О., Геленко І., Ятченко А. – К.: Основи, 2000. – с.27.
10. Колісник М.Б. Сутність та структурна побудова банківської системи України / М.Б. Колісник // Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць. - 2010. - Випуск 20.1. - с.220.
11. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим

доступу:<http://www.bank.gov.ua>.

- 12.Співробітництво з метою підвищення конкурентоздатності економіки України // Звіт Американської Торгівельної Палати в Україні. –Червень 2010. – С. 9-11, 63-66.
- 13..Холодна Ю.Е. Банківська система: навчальний посібник/Ю.Є.Холодна, О.М.Рац. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – с.13-14.